

I JOMFRU FANNYS GEMMER

LOMMETØRKLÆDE BRODERET AF JOMFRU FANNY.

Forsideillustrationen viser et af Jomfru Fanny's pragtarbejder: Et lommetørklæde som ved et utrolig held er kommet tilbage til Aabenraa.

Det var blevet købt billigt af et ægtepar i København på et loppemarked. De brugte det som lysedug, indtil der en dag blev berettet om Jomfru Fanny i et ugeblad.

Da lommetørklædet er usædvanligt signeret med en ni-takket grevekrone, var det givet, at det flotte håndarbejde hørte hjemme i Aabenraa Museums Fanny-samlinger.

TENEN har lånt billedet fra Aabenraa Museum

Særtryk fra tidsskriftet **TENEN**

Redaktion: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55,
ePost silke-annet@detail.dk • Lis Slottved, telefon 74 63 03 50,
ePost slottved@privat.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,
ePost vofl3450@spymac.com

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISBN: 87-989297-4-7

Copyright © TENEN og forfatterne • 13.03.2005.

Tidsskriftet TENEN udkommer fire gange om året –
sidst i månederne juli, oktober, januar og april.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer
– så længe lager haves. Prisen er 50 kr.

Internet: <http://tenen-dk.spymac.net> eller <http://tenen.does.it>

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55
Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Gærdet 12, 3460 Birkerød, telefon 45 81 15 97
Kasserer: Bent Bille, Langgade 44, Flemløse, 5620 Glamsbjerg, telefon 64 72 15 65
Giro nummer: 143-0130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I 2005/2006 er prisen pr. år 200 kr.

Husstandsmedlemsskab koster 300 kr.

Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

I JOMFRU FANNYS GEMMER

Håndarbejds læreren i mig spidse-
de ører, da jeg på et kursus omkring
1980 første gang hørte om specielle
og fine broderier fra det sønderjy-
ske.

I 1992 stiftede jeg for anden
gang bekendtskab med jomfruen
fra Aabenraa: I bladet: "Håndarbej-
de i skolen" læste jeg artiklen: Jom-
fru Fanny – en sælsom historie. Den
artikel arkiverede jeg til eventuel
senere brug.

I forbindelse med planlægning
af TENENs generalforsamlingen i
Aabenraa i 1999, blev der pustet liv
i den gamle interesse. Nu var tiden
moden til at finde ud af, hvad det

var for noget med denne Jomfru
Fanny.

Hun har helt sikkert været en
usædvanlig skikkelse og blev med
sin synskhed i perioder aabenraer-
nes skytshelgen. Beretningerne om
hende rummer alle elementer i en
god fortælling: Mystik, tragedie,
krige, fattigdom, kongelige kontak-
ter, håb og kreativitet.

Den lille spinkle dame fra
Aabenraa blev husket for altid at gå
klædt i en sort kjole med en stor
hvid krave. Selv udtalte hun en
gang: Jeg hedder bare Jomfru Fan-
ny.

Hun er blevet en myte i Aaben-
raa og i danmarkshistorien ...

Jomfru Fannys rejseskrin.

Det hele startede en september af-
ten 1805, hvor stilheden i den lille
provinsby blev brudt af en kongelig
vogn med et firspand, der skramle-
de hen over brostenene og stoppede
i Slotsgade ud for nummer 14, der
var et lille gæstehus til Brundlund
Slot, som nu er kunstmuseum. Na-
boerne var naturligvis nysgerrige,
men det var aften og vognen skjul-
te, hvad der foregik. Næste dag

kunne man blot konstatere, at der i
huset nu var en ung velklædt kvin-
de med et spædbarn.

Det fortælles, at der en dag fløj
et stykke barnelinned broderet
med krone over i naboens have. Ef-
ter forskellige beskrivelser at døm-
me har bysnakken gået livligt og
gætterierne har været mangfoldige.

Den lille pige blev døbt Franzis-
ka Caroline Elise Enger. I kirkebo-

gen står der endvidere, at det er et uægte barn af Christine Heise fra Mecklenborg besvangret af skovrider Frederick Enger. Fadderne var kammerjunker Friederich Karl Ferdinand v. Qualen og kammerjunkerinde Franziska Genoveva v. Qualen. Det var sandelig ikke ethvert barn beskåret at have så fine faddere! Fanny er altså opkaldt efter kammerjunkerinden.

At hun ikke er født i Aabenraa, er så indlysende, at den senere i kirkebogen indskudte bemærkning om, at hun er født i Slotsgade, kan antages som et forsøg på at tilsløre de virkelige forhold – man plejede nemlig ikke at anføre, hvor barnet blev født! Det var ikke et uægtefødt skovriderbarn indhyllt i kammerdug og ægte kniplinger, der kom til byen. Lige så lidt kan det tænkes, at et uægtefødt barn af ringe herkomst får adelige faddere. Sådan skriver Marie Thomsen i sin bog fra 1934, der i 3. udgave udkom i 1945.

Med mellemrum så man budbringere (med penge) fra København, og der var også en vis trafik mellem Brundlund slot og det lille gæstehus.

Fanny kom til at gå i skole på Brundlund Slot, og det var her hun lærte at sy de fine broderier, der i dag kan ses på Jacob Michelsens gård i Kolstrup og på Aabenraa Museum.

*

Og hvem var så denne lille pige, som sammen med amtmand Steemanns børn blev undervist i almindelige skolefag, sprog, tegning og broderi – en undervisning, der foregik på tysk? Ja, det får vi nok aldrig med sikkerhed at vide. Mange

mener – er sikre på – at hun var af kongelig æt, mens kritikere gør alt for at nedgøre deres indicier.

Om hendes barndom vides kun, at den unge kvinde, Christine Heise, der bragte Fanny til Aabenraa, opfyldte en moders pligter (som det hed sig) og især var meget omhyggelig med hendes påklædning.

I forbindelse med en særudstilling på Aabenraa Museum i 1982 udkom artikelsamlingen "Jomfru Fannys Kongerige" redigeret af museets inspektør. Heri fortæller Else Prahl, der i øvrigt er oldebarn af den i det følgende omtalte P. W. Speckhahn, bl. a. følgende: "Ved at gå i dybden i det kildemateriale, der foreligger, og ved at sammenligne det med overleveringerne og det, der er blevet fortalt og nedskrevet i min mors familie og i familien Cornett, kan man ikke undgå at komme til den konklusion, at Franziska Caroline Elise Enger var en datter af daværende prins Christian – senere kong Christian VIII – og den mecklenburgske prinsesse Charlotte Frederikke; men at hun blev født inden forældrene blev gift."

Marie Thomsens bog blev noget uventet en bestseller under 2. verdenskrig og blev forbudt af tyskerne, da de tillagde Jomfru Fannys spådomme stor vægt. Bogen blev herefter solgt illegalt med bestillingskoden: "Haandbog i Kaninavl".

I 1945 udkom der endnu en bog med titlen Jomfru Fanny. Denne bog er skrevet af Helene Rud.

De to bøger bygger på forskellige familiers udsagn og store privatarkiver. De to damers optegnelser er skrevet uafhængigt af

*Charlotte Frederikke og Christian VIII
Fannys formodede forældre.*

hinanden, men støtter samstemmende formodningerne om hendes kongelige herkomst.

Den samme opfattelse giver Signe Prytz udtryk for i bogen Frederik VII's barndom. Her fortæller hun om Frederik VII's far Christian VIII's besøg på slottet Ludwigslust, hvor han som 18-årig prins forelskede sig i sin to år ældre kusine Charlotte Frederikke. Dette forhold passede ikke faderen, arveprins Frederik. Dennes hofchef, kammerherre Frederik von Blücher var af den samme opfattelse og prøvede på at blande sig. Kammerherrens interesse forstås bedst, når man læser både hos Signe Prytz og hos Bo Bramsen i bogen om Ferdinand og Caroline, der var henholdsvis bror til Christian VIII og datter af Frederik VI (familieforholdene er temmelig indviklede i

fyrstehusene på den tid), at de går ud fra, at det er kammerherren, som var den egentlige fader til arveprinsens fire børn – arveprinsen havde nemlig været barnløs indtil von Blüchers ankomst!

Frederik von Blücher er altså formodentlig Jomfru Fannys biologiske farfar.

Deklarationen om prins Christian og prinsesse Charlotte Frederikes forlovelse var uundgåelig, men den blev udskudt, da det viste sig, at prinsessen ventede sig. Hun blev henvist til Plön, et slot i Holsten mellem Kiel og Lübeck. Her blev Fanny født den 31. august 1805.

Amtmanden i Aabenraa var Konrad Daniel von Blücher, bror til kammerherre Frederik von Blücher. Det siges, at Frederik von Blücher på diskret vis sørgede for at bortadoptere den lille pige til

Christine Heise, der havde tjent prinsesse Caroline Frederikke på Plön. Derefter blev plejemoderen og den lille pige kørt til Aabenraa, hvor de blev installeret i gæstehuset i Slotsgade.

Er historien sand? Ja, så absolut, siger Signe Prytz til Else Prahl. Signe Prytz var forstander for hjem og skoler under "Kong Frederik VII's stiftelse" på Jægerspris i 22 år. Hun fik af kong Frederik IX en særlig tilladelse til at gennemgå en lang række arkivalier på rigsarkivet – bl. a. breve til og fra Charlotte Frederikke samt dagbøger og regnskabsbøger i perioden 1803 – 39.

Det skal også lige nævnes, at amtmand Blücher var bror til den kammerjunkerinde v. Qualen, der stod fadder til Jomfru Fanny.

Jomfru Fannys formodede mor blev gift med sin Christian. Forholdet holdt kun i godt tre år, da prinsessen lavede skandaler ved hoffet. De fik dog sammen bl. a. sønnen Fritz – den senere Frederik VII, der så må være Fannys lillebror. Prinsesse Charlotte Frederikke døde i Rom 1840 og ligger begravet bag Peterskirken.

*

Skeptikere findes der flere af, for eksempel redaktør Morten Kamphövener. I "Sønderjysk Månedsskrift" 1964 forsøger han at bevise, at Fanny ikke kan være prinsesse født før ægteskabets indgåelse. Morten Kamphövener henviser også til, at Berlingske Tidende i 1980-erne i forbindelse med en ny bog om Frederik VII først kommer med en oplysning om, at Aabenraa-pigen Jomfru Fanny var denne konges storesøster, men retter det senere til: Christian VIII fik mange

børn uden for sine to ægteskaber. Men Jomfru Fanny derimod modtog så vidt vides ingen "børnebidrag fra kongen".

I artikelsamlingen: "Jomfru Fanny's kongerige", gentages denne holdning til dels af Pastor N. A. Jensen, da han mener sandsynligheden for at Charlotte Frederikke er mor er stor, hvorimod han er overbevist om, at det er en anden end prinsen, der er far.

Da der ikke findes sikre beviser for det ene eller det andet, vil det nok være til debat mange år endnu!

*

Den lille Fanny og hendes plejemor flyttede efter et par år fra gæstehuset i Slotsgade, og boede herefter flere steder i byen for til sidst med P. W. Speckhahns hjælp at flytte til Persillegade 65 b. I papirerne står der, at der ikke er nogen prioriteter – så huset er altså købt kontant.

I Persillegade boede Jomfru Fanny sammen med plejemoderen, indtil hendes død i 1853 og derefter boede hun alene i huset indtil sin død uden ret megen kontakt med andre mennesker.

Peter W. Speckhahn er en nøglefigur i puslespillet om Jomfru Fanny. Han var barber og kirurg og kom til byen i 1842 fra Flensborg. Samme år fik han borgerbrev. I 18 år var han byrådsmedlem i Aabenraa.

Speckhahn blev en slags formynder for Fanny. Som kurator forvaltede han de penge, der kom fra København, og han var i den forbindelse flere gange på besøg ved hoffet. Speckhahn var højt respekteret og ikke "sammenspist" med byens borgere.

*Persillegade 65 b
i Aabenraa.
Her boede Fanny
det meste af sit liv.*

Jomfru Fanny og Speckhahn har nok haft et ligeværdigt forhold, idet Uwe Thomsen i publikationen Jomfru Fannys Speciedaler bl. a. nævner, at P. W. Speckhahn 14/10 1847 og 15/5 1854 lånte store pengebeløb i fint sølv. Pengene blev brugt til Speckhahns egne ejendomsinvesteringer.

*

Som barn havde Fanny været i København, men hun befandt sig ikke godt – følte sig fremmed. Som ung ville hun ikke til København, da man sendte bud efter hende. Det var ikke let at begå sig ved hoffet. Under sin opvækst var hun et par gange på Föhr, hvor hun blev fremstillet for prins Christian. Desuden har hun været inviteret til Gråsten

Slot og til øen Sild, hvor Christian VIII holdt ferie.

Hjemme hos plejemoderen kunne Fanny ikke lære så meget, og selv om hun var blevet undervist på tysk på Brundlund Slot, faldt det hende kejtet at begå sig ved hoffet.

Fanny talte udpræget Aabenraa-dialekt og ikke rigsdansk. Når hun skrev dansk, var det af og til lydskrift. Det fremgår bl. a. af de 10 breve, hun skrev til ingeniør Maybøll, der boede i Spanien. Jomfru Fanny havde lært Maybøll at kende, da han som ingeniør var med til at anlægge "æ Klein-bahn" – den nu nedlagte sidebane til Rødekro. Brevene er i 1959 udgivet i et lille hæfte, hvor rektor G.

Buchreitz har gengivet dem, og hvor der er et enkelt billede af et originalt brev.

*

Der findes ikke et eneste billede af Jomfru Fanny. I sin kendte historiske roman fra 1989 om "Jomfru Fanny – Dronningen af Aabenraa" forestiller Bodil Steensen-Leth sig følgende i forbindelse med en undervisningstime i tegning på Brundlund Slot, hvor Fanny ikke ville lade sig tegne og begrundede det med: "... mit ansigt er mit eget," og senere: "... det kan ingen eje." Måske hænger det sådan sammen, måske ikke?

En dag havde nogle damer inviteret Fanny med på en tur til Lyksborg. Da de ville bryde op, savnedes Fanny. De fandt hende inde på slottet, hvor hun åndsfraværende stod og så på et maleri. Hun hørte ikke, der blev talt til hende, men vedblev at se på maleriet. Endelig sagde hun stille: "Det er min moder." Det var et billede af prinsesse Charlotte Frederikke.

I 1890-erne besøgte Jomfru Fannys veninde, fru Junggren, Rosenborg Slot, hvor der i et af værelserne i Frederik VII's afdeling hang et lille oliemaleri. Hun udbrød overrasket: "Nej det er, som jeg ser Jomfru Fanny".

I 1907 aflagde Marie Lassen fra Sdr. Hostrup også besøg på Rosenborg. Da hun kommer ind i værelset, faldt hendes blik ligeså på det lille oliemaleri, og hun udbrød: "Nej – Fanny". Midt i rummet, i en lille glasmontre, genkendte fru Lassen de slidte sølvteskeer med krone over, som hun mange gange havde rørt rundt med hos Fanny. Der var også broderier med tyl indfattet i

Prinsesse Charlotte Frederik(ke) 1784-1848. Kong Christian VIII's første Hustru, Kong Frederik VII's Moder.

Maleri på Rosenborg Slot. FL, forår 2000

kammerdug. Kustoden kunne oplyse, at maleriet var af prinsesse Charlotte Frederikke og havde hængt på Lyksborg Slot, og at de førømtalte genstande havde tilhørt samme slægt.

*

Marie Thomsen fortæller i sin bog følgende om Jomfru Fannys herkomst:

Da Fanny var barn, blev plejemoderen Christine Heise meget syg. Hun bad Fanny hente et lille aflåset skrin, der stod i den nederste kommodeskuffe. Fanny havde ofte beundret det fine aflange mahogniskrin med nøgleskilt i smukt udskåret elfenben – hun havde aldrig kunnet finde nøglen!

Nu fandt plejemoderen den frem. Hun bar nøglen om halsen, hvor den var skjult af linned.

Indholdet viste sig at være et stort dokument med bånd og segl. Stor var Fannys bestyrtelse og skuffelse, da plejemoderen befalede hende at holde dokumentet hen over det tændte lys på bordet. Dokumentet flammede op og asken flød på bordet. Herefter bekendte plejemoderen: "Dette dokument indeholdt oplysninger om din herkomst, men det gavner dig dog ikke, om du havde fået at vide, hvem du er."

Christine Heise havde hermed indfriet et løfte, men døde dog ikke på det tidspunkt. Da der senere var ildløs på Plön Slot, fortalte plejemoderen Fanny, at nu var det sidste bevis på hendes fødsel, en genpart af det dokument, som den

unge pige havde måttet brænde, gået tabt.

*

Fannys plejemor og senere Fanny selv ernærede sig ved fransk vask og strygning, som var vask og behandling af den tids kniplingskraver, rucher, ærmer og lignende og småreparationer samt for Fannys vedkommende fint hvidt broderi. Det er også sandsynligt, at de har udlejet dåbskjoler. Vi ved, at Fanny har broderet flere dåbskjoler bestilt af velhavende familier. Det var finere at ernære sig ved fransk vask og strygning end almindelig vask og rulning, ligesom det var finere at brodere end at udføre almindelig syning. Enlige kvinder uden familie forsøgte ofte at dække over deres skæbne og var omhyggelige med deres påklædning, hvilket også siges at gælde Jomfru Fanny.

Det fortælles, at hun var en lille fin dame, sirlig og pertentlig, der valgte sin omgangskreds med omhu. Men som folkemindeforskeren Birgitte Rørbye skriver, måtte hun betale for sin "frihed" med ensomhed, utryghed og ydmygelse.

Arbejdet gav dog ikke et udkomme, de kunne leve af. Selv om husets inventar var ret spartansk, gemte det på værdier. Således havde Fanny i dåbsgave fået en fin guld-filigranbroche af kongen og der var sølvtøj både med og uden krone. Der var flere stel københavnsk porcelæn og kister med kammerdug, fint linned med kniplinger og indlagte tylsbroderier og sengedrejl. Til sin konfirmation havde Fanny en fin sort fløjskjole på – alt sammen noget, der normalt hører højerestanden til og slet

Fra rejseskrinet: Udsnit af et tæt rynket skørt med engelsk broderi. Skørtets tretten store broderier er alle forskellige.

Fra rejseskrinet: En mellemblå bul i empiresnit. Her vist øverst forfra og derunder fra bagsiden.

ikke et uægte barn. Det tyder altså på, at der kom penge udefra!

*

Der er to sider af Jomfru Fannys liv, der næsten ikke er berørt endnu. Det ene er hendes syner og det andet er hendes store kreativitet ud i det finere hvide broderi.

Det er spådommene, hun er mest kendt for, og der er ingen tvivl om, at de lever videre i den sønderjyske befolkning den dag i dag, ligeledes også i Sydslesvig. På Aabenraa museum har man flere gange oplevet, at folk ikke ville snakke mere, hvis talen kom ind på Jomfru Fannys spådomme – og det på trods af, at de havde en viden om det.

Det var som 27-årig, at Fanny blev synsk. Hun havde været alvorligt syg gennem længere tid, og da hun blev rask, fortsatte de syner, der var påbegyndt under sygdom-

men. Hun blev aldrig den samme person igen. Hendes syner gjaldt både de store ting som forudsigelser af de slesvigske krige, tiden hvor Sønderjylland er tysk og Sydslesvig, der ikke ville blive dansk igen, ja, helt frem til anden verdenskrig, gik spådommene. Det var jo derfor Marie Thomsens bog blev forbudt, heri er mange syner beskrevet. Af de små hverdagsting kan nævnes, at hun sagde, der ville blive bygget nede på Maden – et sumpområde dengang – og der er bebygget i dag. Mange konsulterede Fanny, og når forudsigelserne var til gavn for Danmark, var hun populær, men da synerne favoriserede Tyskland, vendte mange hende ryggen.

Der er vist ingen tvivl om, at hun har virket lidt sær. Børn var

Fannys Spådom,

eller

den slesvigske Piges

Drømmesyn,

der tyder Danmarks Lykke,
og Dansteds Seir over Lybskerne.

Pris: 2 Skilling.

—•••••

Kjøbenhavn.

Udgivet af G. L. Hansen.

Trykt i det Kjøbiske Bøgertrykkeri, Nannasgade 19, 2den Sal.

*Fra rejseskrinet:
To broderede fichuer.
En fichu bruges som
pynt ved en kjoles
halsudskæring.*

bange for hende, men når gadedrengene var i flok, drillede de hende.

I Jomfru Fannys egen levetid udkom et skillingstryk, der med ét slag gjorde hende kendt. Skillingstrykket er forfattet af Momme Boisen og kom i 1849 under treårskrigen. Titlen er "Fannys Spaadom eller den slesvigske Piges Drømmesyn". Bo Bramsen har i sin bog Ferdinand og Caroline fra 1985 et billede af forsiden.

Af borgerskabets damer var der en trofast kreds omkring Jomfru

Fanny. De fik vasket deres fine kniplinger, og de bestilte broderier hos hende. Da Christian VIII døde, kom der ikke flere økonomiske bidrag til Persillegade. Det blev trænge tider, og Fanny begyndte at sælge ud af sine dyrebare ting. Hun var sparsommelig og klarede sig med de små indtægter fra vask og strygning, derudover var hun glad for de gode kurve med naturalier, som damerne omkring hende sørgede for. Hun var også taknemmelig for de økonomiske bidrag, som in-

geniør Maybøll blev ved med at sende til hende resten af livet.

Et synligt og håndfast minde har Jomfru Fanny efterladt os med sine broderier.

Som tidligere nævnt lærte Fanny at sy kunstbroderi, mens hun gik i skole på Brundlund Slot. Hun havde i modsætning til amtmandens døtre tålmodighed og akkurate og vel også talent. Fanny lod

sig inspirere af de fine udsmykninger, hun så på slottet. Blomsterranker og blade i fine opsætninger voksede videre inde i hendes hoved til smukke dekorationer. Det skulle vise sig, at netop denne dygtighed inden for broderiet skulle blive hendes levevej. Hun broderede blomsterbuketter på mange ting, og der findes vist ikke noget, hvor hun lavede to ens motiver.

Fra rejseskrinet: Et par fine små håndsuede sko.

I artikelsamlingen "Jomfru Fannys Kongerige" fabulerer billedkunstneren Ursula Reuter Christensen om de tanker, fantasier og drømme, der sys ind i de mange sting i broderierne – det er kvindesind, der griber tingene og fæstner dem på det stykke tøj, hun har mellem fingrene.

Fanny broderede således bl. a. sin egen ligsærk i kammerdug og den var overstrøet med blomsterbuketter. Der er vist ingen tvivl om, at den har været en dronning værdig. Der var da også personer omkring Fanny, der foreslog hende at sælge denne fine særk, da den jo kunne blive en meget fin kjole og samtidig give lidt penge til fornø-

denheder i trange tider, men det afsløg hun.

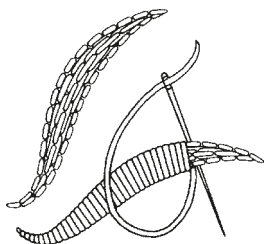
Ingrid Wehlitz har undersøgt de mange fine tekstiler, der er efter Jomfru Fanny. I artikelsamlingen påpeger hun, at Jomfru Fanny burde være endnu mere kendt for sin færdighed med nål og tråd end som det faktisk er tilfældet – for sine forudsigelser.

Broderierne er blevet vurderet ud fra følgende forhold: Materialer, teknikker, beklædningsgenstandenes form og endelig udsmykningernes form og opbygning.

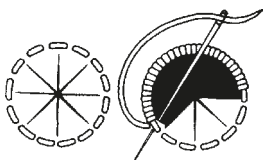
Alt er hvidt på hvidt, og der er kun brugt meget fine materialer:

- *Kammerdug*, der er et fint baltagtigt hørlærredsstof med en

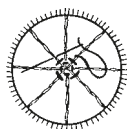
Fransk broderi.

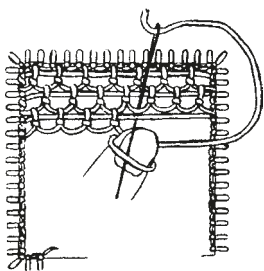
Engelsk broderi.

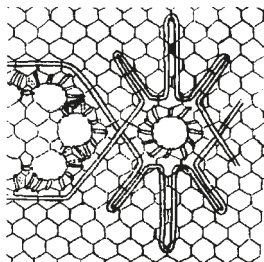
Engelsk hul med edderkop.

Kniplings-syning.

Tylstrækning.

efterbehandling, hvorved tråde-
ne stemples flade.

- *Moll*, der er et billigere lær-
redsvævet bomuldsstof.
- *Tyl*, der er et netagtigt stof,
fremstillet på en bobinetmaski-
ne.
- *Hørlærred*, til foer i kjoleliv.
- Alt er broderet med *hørtråd*.

Af teknikker har Fanny anvendt:

- *Fransk broderi*.
- *Engelsk broderi* med huller ud-
fyldt med edderkoppespind og
knaphulssting.
- *Tylsbroderi*, hvor mindst tre tek-
nikker forekommer.
- *Applikation*.
- Forskellige kombinationsteknik-
ker.

Bobinetmaskinen blev opfundet i
Tulle, Frankrig før år 1800. Broderi
på det maskinfremstillede tyl, var
et forsøg på at erstatte kniplinger-
ne. En opfattelse er, at det er billi-
ge efterligninger, men det kan man
ikke være bekendt at tale om her,
hvor der både kan findes tylstræk-
ning, tylsstopning, tællesyning,
fransk- og engelsk broderi og ap-
plikation med moll og kammerdug.

Det kan til tider være vanske-
ligt at bestemme Fannys broderi-
teknikker, da stingene er meget
små og tråden utrolig tynd.

Specielt er det, at de ting hun
syede for andre, og de ting hun for-
ærede væk, altid var forsynet med
hendes navn og en nitakket åben
grevekrone.

Aabenraa Museum og Jacob Mi-
chelsens gård har tilsammen man-
ge af disse broderede genstande be-
varet. I flæng kan nævnes følgende:
Lommetørklæder, lyseduge, dåbs-
kjoler, skørter, forklæder, kjoleliv,
kraver, rucher og fichuer.

At Jomfru Fanny ikke var ødsel, fortæller følgende beretning fra 1908, hvor hendes veninde fru Junggrens søn fortæller: "Hun gav mig noget til min Moder. Det var indsvøbt i en Avis, som var heftet sammen med en Knappenaal. Da jeg kom igen et Par Dage senere, var det første, hun spurgte mig om, om jeg bragte Knappenaalen med tilbage. Hun maa vist i mit Ansigt have læst min Forbavelse over dette urimelige Forlangende, da hun bød mig gaa hjem og hente den!" Jomfru Fanny døde den 27. marts 1881.

I Marie Thomsens bog berettes det, hvordan Jomfru Fanny måneder i forvejen havde udtalt: "Forleden dag, da jeg vilde ud i mit Køkken, var det som om, jeg ikke kunde komme frem derude. Der laa saa meget på Gulvet, og Køkkendøren kunne jeg ikke faa op; der stod noget foran den. Det må være Kufferten, som de pakker mit Tøj i, den fylder så meget i det lille Hus." Da Fanny var lagt i kiste, var gulvet efterhånden blevet pakket med kranse og blomster, og lænet op mod køkkendøren stod låget til kisten.

Den smalle gade var sort af mennesker – også nysgerrige – det var jo Jomfru Fanny, som stedtes til den sidste hvile. Den tyske præst gik nærmest kisten, hvorefter fulgte en stor skare af byens og omegnens gode danske mænd.

Helt bagest i følget gik to kvinder – fru Anna Junggren og fru Karen Michelsen, Kolstrup. På kirkegården stod de godt skjult af beplantningen på de nærmeste grave, så tæt på, at de ikke gik glip af

noget. De var ikke helt modige. Ved deres nærværelse brød de med den gamle skik, at kun mænd dannede et ligfølge. Selv om Jomfru Fanny var så dansk som nogen, blev hun begravet på tysk, da det var Speckhahn, der sørgede for det praktiske.

På Jomfru Fannys beskedne grav er der en enkelt udsmykket sten med et kors og en bikube, som symbol på hendes flid. Stenen vender forsiden mod vest, hvilket dengang var et symbol på, at den døde var født udenfor ægteskab. På stenen står der følgende:

*Fanny Enge
født 31. August 1805
død 27. Marts 1881
Hvil i Herren*

Flensborg Avis bragte den 5. april en kort nekrolog:

I Aabenraa afgik forleden frøken Fanny Caroline Enger, en i vid omkreds bekendt gammel dame, ved døden. Den afdøde var en ejendommelig person, om hvilken mange troede, at hun besad den evne at kunne forudsige, hvad der ville hænde i fremtiden, og hun var omgivet med en vis hemmeligfuldhed, hvilket ikke forfejlede at gøre indtryk på folk. Sit folks skæbne tog hun meget alvorligt, og andre udmærkede og gode egenskaber gjorde hende afholdt af mange.

*

Da der ikke var arvinger afholdtes den 23. maj 1881 ved skifterettens foranstaltning en offentlig auktion i Aabenraa over Jomfru Fannys ejendele.

Efter et år, hvor eventuelle retmæssige arvinger havde en chance

Anzeigen.

Auction.

**Montag d. 23. Mai d. J.,
Vormittags von 10 Uhr**

an werde ich in dem Locale des Herrn Gastwirth
Krause hieselbst die zur Nachlassmasse des weil.
Fräuleins Fanny Enge hieselbst gehörenden
Mobilien etc., als

**Sophas, Stühle, Schränke, Koffer,
gute Betten, sehr schönes Leinwand
an Tischdecken, Servietten, Bettlaken,
Handtüchern etc. sowie einige Gold- und
Silbersachen,**

in öffentlicher Auction gegen Baarzahlung verstei-
gert.

Apenrade, den 19. Mai 1881.

Der Gerichtsvollzieher.

J. W. G o j c h.

for at melde sig, fordeltes værdier-
ne med halvdelen til staten og
halvdelen til kommunen. Dødsbo-
ets værdi var blevet opgjort til
2729,11 Mark, hvilket var et ansee-
ligt beløb.

*

Besøget på Jacob Michelsens gård i
Kolstrup, hvor Anne Helene Mi-
chelsen fortalte og viste frem, var
som at få et ekstra kapitel til histo-
rien.

Anne Helenes farmor Karen Mi-
chelsen, som var med i ligfølget,
deltog også i den offentlige auktion.
I en regnskabsbog fra årene 1873–
1889 står der: "Købt Ting og Sager
paa Fanny's Auktion den 23. Maj
1881 for 30 Mark".

Her havde hun bl. a. købt en lil-
le kiste. Anne Helene Michelsen ar-
vede den i 1961 og troede, det var
oldefaderens pengeboks, der godt
nok havde været fyldt med ungpig-
getøj. Først i 1979 blev gåden løst.
Kisten skulle restaureres, og det
blev oplyst, at det sandelig aldrig
havde været en pengeboks, men at

det er et rejseskrin til medicinfla-
sker – sporene fra skillerummene
var tydelige.

Det var intet mindre end Jom-
fru Fannys rejseskrin, som for-
mentlig havde været med i den luk-
kede vogn, der kom kørende med
spædbarnet Fanny i 1805. Tøjet i
kisten måtte være Jomfru Fannys!

Tøjet havde Anne Helenes far-
mor ladet ligge urørt, så der var nu
gået over 100 år siden tøjet blev
lagt i skrinet. Det var rullet sam-
men og ikke strøget, da det skulle
ligge ude af brug. De fine beklæd-
ningsgenstande var helt uskadte
efter de mange års opbevaring.

I kisten var der bl. a. det tæt
rynkede skørt med tretten store
smukke broderier, der alle er for-
skellige, et fint broderet silkefor-
klæde, kraver, liv mm. Små hånd-
syede skindsko var også i kisten.

Det var først, da besøgende fra
Nationalmuseet i 1979 kunne udta-
le sig om tøjets alder og materialer,

at brikkerne faldt på plads. Bodil Wieth-Knudsen og Minna Krage-
lund kendte ikke noget til Jomfru
Fanny, og de udtalte: Det er jo som
om, det har tilhørt "højere stands-
folk". Så fik de historien, og nu føl-
te Anne Helene Michelsen, at der
var vished for, at det virkelig var
Jomfru Fannys ting.

En anden lille beretning er om
den karrygule dyne. Den havde
Marie Thomsen – hende med bogen
om "kaninavl" – og hun ville som
gammel dame give den til niecen
Anne Helene Michelsen. Fasteren
sagde, at det havde været Jomfru
Fannys, men det troede hun ikke
på. Betrækket var syet som en po-
se, hvor fjerene enten var i den ene
eller den anden ende. Anne Helene
Michelsen fik dynen syet om til en
kanaldyne, og overraskelsen var

*Anne Helene Michelsen fortæller om ind-
holdet i Jomfru Fannys rejseskrin.*

*Anne Helene Michelsen fortæller om Jom-
fru Fannys rejseskrin.*

stor, da hun ved afhentningen fik
at vide, det var edderdun, der var
indeni. Så var det jo nok rigtig, at
det havde været Jomfru Fannys.

*

*... At være på Jacob Michelsens
gård, hvor Anne Helene Michelsen
er som et levende minde midt
blandt Jomfru Fannys egne brode-
rede kunstværker, er som at befin-
de sig midt i historien og føle dens
vingesus, der kærtegner de tilstede-
værende.*

Jo, vi så, vi hørte og vi rørte!

Vibeke Lilbæk

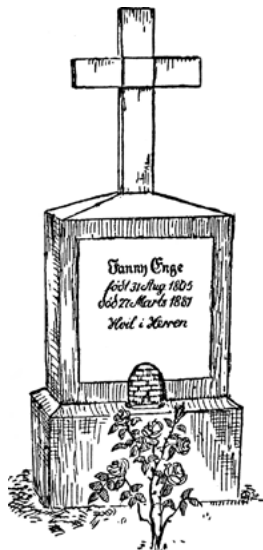
LITTERATUR:

- Marie Thomsen: *Jomfru Fanny*. Aabenraa 1934. Tredie udgave Haderslev 1945.
- Georg Buchreitz: *Ti breve fra Jomfru Fanny*. Aabenraa Bogtrykkeri 1959.
- *Jomfru Fanny's Kongerige*. Artikelsamling, redigeret af Birgitte Kragh Rasmussen. Aabenraa Museum, 1982.
- Tove Rasmussen: Jomfru Fanny – en sælsom historie. Artikel i *Håndarbejde i Skolen*, nr. 4, 1992.
- Aabenraa bys Historie, bind II.
- Signe Prytz: *Frederik VII's barndom og hans nærmeste omgangskreds*. Sorgenfri 1974.
- Uwe Thomsen: *Jomfru Fanny's Speciedalere*. Sønderjyske Manuskripter, Tønder 1993. ISBN 87-88791-01-7
- Frands Gregersen: *Jomfru Fanny og hendes tid*. Aabenraa Bogtrykkeri 2004. Uden ISBN.
- Morten Kamphövener: Jomfru Fanny i kritisk belysning. Artikel i *Sønderjyske Årbøger*, 1964.
- Holger Jacobsen: Jomfru Fanny endnu en gang. Morten Kamphövener svarer. Artikler i *Sønderjysk Mændsskrift*, nr. 1 1965.
- Bo Bramsen: *Ferdinand og Caroline*. Nordiske Landes Forlag, København 1985.
- Birger Mikkelsen: *Konge til Danmark*. Nordisk Forlag for Videnskab og Teknik 1982. ISBN 87-980466-8-3.
- Henry Lauritzen: *Det uforklarlige. Nogle uløselige mysterier*. Chr. Erichsens Forlag, København 1978.
- Cathrine Nielsen: *Mit navn er kun Jomfru Fanny*. Institut for Folke-mindevidenskab, København 1981.
- Kristian Kristiansen: *Mystikkens Danmark*. Forlaget Danmark 1990. ISBN 87-15-5982-0.
- *Gyldendals Egnsbeskrivelser, Sønderjylland*. Gyldendals Forlag 1977. ISBN 87-00-25272-7.
- Berlingske Haandarbejds-bog. Redigeret af Ellen Andersen. Berlingske Forlag, København 1943.

*

- Bodil Steensen-Leth: *Jomfru Fanny – En roman om "Dronningen af Aabenraa"*, forlaget Vindrose i 1989. ISBN 87-7456-363-7. Er i dag den bedst kendte af bøgerne om Jomfru Fanny; men det er en historisk roman, der ikke kan bruges som kilde-materiale.

Jomfru Fannys grav i Aabenraa

TENEN forhandler:

- Philip A Sykas: *Tråden i øjet. Noter til engelsk sytråds historie*. Oversat fra engelsk af Lone de Hemmer Egeberg. 44 sider med illustrationer i sort/hvid. Udførlige noter og en omfattende bibliografi. Udgivet af TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening 2002. ISBN 87-989296-0-7. Pris 75 kr. plus forsendelse.
- CD-rom: *Folkelige broderier fra 6 danske øer*. 60 lysbilleder fra øerne Læsø, Anholt og Sejerø samt Fanø, Mandø og Rømø. Web præsentation, eBog med tekst, billedpræsentation og billedoriginaler. Til Macintosh, Unix og Windows m.fl. Udgivet af TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening 2002. ISBN 87-989296-1-5. Pris 125 kr. plus forsendelse.
- CD-rom: *Folkelige broderier fra Sydslesvig*. 37 lysbilleder fra Sydslesvig. Web præsentation, eBog med dansk og tysk tekst, billed-præsentation og billedoriginaler. Til MacIntosh, Unix og Windows. Udgivet af TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening 2004. ISBN 87-989297-3-9. Pris 80 kr. plus forsendelse.
- Broderimønsterark fra Danmarks Folkelige Broderier. Restoplaget i sort-hvid tryk á 10 kr. Enkelter ark er med farvetryk og koster lidt mere.

Bestilles her:

Annet Laursen Skjelsager, tlf. 44 95 05 55

ePost: silke-annet@detail.dk

Ofte kan man også købe ovennævnte ved foreningens arrangementer

TENEN - Dansk Tekstilhistorisk Forening

er en landsdækkende, tværfaglig forening der, foruden almindeligt historisk interesserede, tæller så forskellige medlemmer som skoler, institutioner, museer, kunsthåndværkere, undervisere, folkedansere samt private ejere af tekstilsamlinger.

Arbejdet i TENEN foregår på tre felter:

Registrering af tekstiler i privateje. Siden 1993 har foreningen registreret, beskrevet, fotograferet og opmålt et stort antal forklæder. Det indsamlede materiale indgår i TENENs arkiv, og det vil blive formidlet til en større kreds i form af artikler, bogudgivelse og lignende.

Temadage, foredrag og arrangementer om tekstile emner. Dette kan være besøg i museernes tekstilmagasiner, samt besøg hos private ejere der fremviser deres tekstilsamlinger.

Udgivelse af medlemsblad 4 gange årligt. Bladets artikler belyser en lang række tekstile emner fra forskellige vinkler. Endvidere informeres der om medlemsaktiviteter.

Bliv medlem af TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening.
Kontingent for 2013/2014 er 250 kr. Husstand 300 kr.

Henvendelse:

TENEN - Dansk Tekstilhistorisk Forening

Bent Bille, kasserer
Søndergade 66, 5620 Glamsbjerg
ePost: *familien.bille@get2net.dk*, telefon 64 72 15 65

REG.NR. 1551 GIROKONTO 1430130 • SWIFT-BIC: DABADKKK IBAN: DK2330000001430130

Annet Laursen Skjelsager, formand
Dorthesvej 2, 3520 Farum
ePost: *silke-annet@silke-annet.dk*, telefon 44 95 05 55

Internet: <http://tenen-dk.homeunix.org/tenen/>

Jomfru Fanny boede i Persillegade 65b i Aabenraa sammen med plejemoderen, indtil hendes død i 1853 og derefter boede hun alene i huset indtil sin død. Huset er det tredje i venstre side på dette billede. Der er muret en mindeplade ind i facaden.

